

ΕΠΙΓΕΥΣΗ ΑΓΙΟΤΗΤΑΣ

π. Ελισαίος Γούλας

ΕΠΙΓΕΥΣΗ ΑΓΙΟΤΗΤΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η σχέση του μεγάλου μαέστρου
με πνευματικές μορφές της Ορθοδοξίας

Ἐν πλῶ

© π. Ελισαίος Γούλας
και Εκδόσεις 'Εν πλῶ
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 – Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
www.facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ έκδοση: Νοέμβριος 2021

ISBN: 978-960-619-098-8

*Στον Στάθη και την Κρύστα Αρφάνη
Ευγνωμοσύνη...*

Οι εκδόσεις Εν Πλώ εκφράζουν τις ευχαριστίες τους προς το Ίδρυμα της Γενναδείου Βιβλιοθήκης για την παραχώρηση άδειας χρήσης και δημοσίευσης υλικού από το αρχείο για την έκδοση του βιβλίου. Θεμερές ευχαριστίες εκφράζει και ο συγγραφέας προς το προσωπικό του Αρχείου και ιδιαίτερώς στην αρχειονόμο κυρία Ελευθερία Δαλεζίου για την άψογη συνεργασία. Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε είναι: Αρχείο: Δημήτρης Μητρόπουλου / Ενότητα: Λευκώματα και προγράμματα

ΦΑΚΕΛΛΟΣ 20

Υποφάκελλος 2
Έθνος, 13.5.1930.

ΦΑΚΕΛΛΟΣ 21

Υποφάκελλος 1
Εθνικός Κήρυξ, 24.1.1936.
Εθνικός Κήρυξ, 25.1.1936.
Ακρόπολις, 14.9.1936.
Υποφάκελλος 2
Ελευθερον Βήμα, Κυριακίδης Μιχάλης 17.12.1937.
Musical America, 10.2.11938 John Sherman.

ΦΑΚΕΛΛΟΣ 22

Υποφάκελλος 1
Βραδυνή, Δεβάρης Δ. 22.6.1938.
Time, 24.4.1939.
Ελευθερον Βήμα, 20.5.1939.
The New York Times, 22.12.1940, Ross Parmenter.
The Daily Illini, 19.2.1941, Adele Kaplon.
Life, 18.2.1946, Winthrop Sargeant.
Τα Νέα -20.7.2948.
Τα Νέα, Σπανούδη Σοφία, 5.8.1948.
The New Yorker, 15.4.1950, Richard O. Boyer.
The Observer, 2.9.1951.
Υποφάκελλος 2
La Nazione, 17.6.1953, Leonardo Pinzauti.
Ελευθερία, 4.10.1955.
Τα Νέα, Μπουκουβάλας Γ. 25.5.1955.
Εικόνες, Ο Ασκητής κι ο Μύστης, Έτος Α αρ.1. Νοέμβριος 1955.
Sunday News, 25.10.1959, Dick Owen.
Εικόνες, Νοέμβριος 1960, Λυμπερόπουλος Δημ.
Βραδυνή, Μπαστιάς Κωστής 3.11.1960.
Minneapolis Morning Tribune, 3.11.1960.
Ακρόπολις, Δράκου, Θ. 9.11.1960.
Νέα Εστία, Αύρα Θεοδωροπούλου, 15.11.1960.
The Observer Weekend Review London Sunday, 24.6.1962.
Υποφάκελλος 3
International Musician, November, 1956.
Herald – Tribune New York, 15.2.1957.
L.I. Daily Press Jamaica New York, 1.3.1957.
Mirror New York, 28.10.1957.
The Standart, 29.5.1958.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	13
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Α´	
Χρυσόστομος Σταμούλης	15
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Β´	
Νίκος Χριστοδούλου	19
ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	33
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	39
Σύντομο βιογραφικό σημείωμα για τον Δημήτρη Μητρόπουλο	45
Οι γονείς του Δημήτρη, Ιωάννης και Αγγελική Μητρόπουλου	47
Αυτοβιογραφικό σημείωμα	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α´	
ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	57
Ο ιερέας παππούς, π. Δημήτριος Μητρόπουλος	57
Πέτρος Μητρόπουλος (1839-1903), Αρχιεπίσκοπος Πατρών και Ηλείας Ιερόθεος	58
Βασίλειος Ματθόπουλος, Αρχιμανδρίτης Ευσέβιος, (1849-1929) Ιδρυτής της Αδελφότητας «Ζωή	60
Χρήστος Μητρόπουλος (1851-1921), Ιερομόναχος Ιερόθεος Λογγοβάρδας Πάρου	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β´	
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ-ΝΕΙΛΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ	65
Ερωτήματα στη ζωή του μαέστρου	65

Βιογραφικά στοιχεία για τον Νικόλαο Μητρόπουλο (1871-1911).....	67
Νίκος Μητρόπουλος και Άγιος Νεκτάριος.....	73
Μοναχός Νείλος Σιμωνοπετρίτης.....	77
Σχέση του μαέστρου με τον Νείλο.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟ ΔΙΛΛΗΜΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ.....	95
Πού ήθελε να γίνει μοναχός και γιατί;.....	95
Σιμωνόπετρα: «Ένα θαυμάσιο Μοναστήρι».....	96
Η πνευματική κατάσταση στη Σιμωνόπετρα την εποχή που πήγαινε ο Δημήτρης.....	100
Η εξαίρεση της Καίτης Κατσογιάννη.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΛΥΣΗ ΣΤΟ ΔΙΛΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ.....	107
Ο Άγιος Νεκτάριος (1846-1920).....	108
Σχέσεις του Αγίου Νεκταρίου με την οικογένεια του Μητρόπουλου.....	109
Ιερόθεος Μητρόπουλος, Αρχιεπίσκοπος Πατρών.....	109
Χαράλαμπος και Αικατερίνη Ματθοπούλου.....	110
Ιωάννης Μητρόπουλος και Άγιος Νεκτάριος.....	111
Στοιχεία εγγύτητας μαέστρου και Αγίου Νεκταρίου.....	113
Ο Άγιος Νεκτάριος και η μουσική.....	114
Η εξομολόγηση.....	117
Το αρμόνιο.....	119
Αποτελέσματα συνομιλίας με τον Άγιο Νεκτάριο.....	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΕΣΤΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΟΣΙΟΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ	127
Εισαγωγικά στοιχεία για τον Γέροντα Ιερώνυμο (1871-1957)	127
Μοναχός Νείλος και Γέροντας Ιερώνυμος.....	130
Ιερώνυμος και Ιωάννης Μητρόπουλος.....	133
Γέροντας Ιερώνυμος και Αγγελική Αναγνωστοπούλου-Μητροπούλου	138
Γέροντας Ιερώνυμος και Δημήτρης Μητρόπουλος.....	140
Η επιστολή.....	141
Το κομποσχοίνι	144
Ο Γέροντας Ιερώνυμος ως παράδειγμα αγιότητας.....	148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Ο ΕΥΣΕΒΗΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ.....	153
Ενάρετοι κληρικοί που γνώρισε ο μαέστρος ως παιδί.....	154
Αρχιμανδρίτης Ιωαννίκιος (1864-1919), Ηγούμενος της Σιμωνόπετρας (1906-1919)	158
Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Ζερβάκος (1884-1980) Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Λογγοβάρδας Πάρου.....	163
Δημήτρης Μητρόπουλος και Κωστής Μπαστιάς (1901-1972)	166
Μπαστιάς και π. Φιλόθεος Ζερβάκος.....	170

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΜΕ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ.....	173
---	-----

Πρωτοπρεσβύτερος	
π. Βασίλειος Ευθυμίου (1885-1953)	174
Αρχιεπίσκοπος Αθηναγόρας (1886-1972)	181
Αρχιεπίσκοπος Μιχαήλ (1892-1958)	187
Αρχιεπίσκοπος Ιάκωβος (1911-2005)	191

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

ΕΥΣΕΒΕΙΣ ΛΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ	195
Οι θείοι του, Νίκος και Χρήστος	195
Παπαδιαμάντης και Μωραϊτίδης	196
Νικόλαος Μπούκης	200

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΣΚΗΤΙΚΗ»	205
Ένας μυστικιστής μαέστρος	205
Φιλανθρωπίες	208
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	213
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	215

Συντομογραφίες

αρ.: αριθμός
Αρχ.: Αρχείο
Αρχιμ.: Αρχιμανδρίτης
Δ.Μ.: Δημήτρης Μητρόπουλος
Εκδ.: Εκδόσεις -της
επ.: επιστολή -λές
Εφ.: εφημερίδα
Βλ.: βλέπε
Ηγ.: Ηγούμενος -ου
ημ/νία: ημερομηνία
Ι.Μ.: Ιερά Μονή
Ι.Μ.Σ.Π.: Ιερά Μονή Σίμωνος Πέτρας
Κατ/γος: Κατάλογος
Κατ/χο: Κατάστιχο
Ληψ/κό: Ληψοδοτικό
Μον.: Μοναχό -ος -ου
οικ/κό -ος: οικονομικό -ος
ο.π.: όπως παραπάνω
περ.: περιοδικό
σ.: σελίδα/ -δες
τηλ/μα: τηλεγράφημα
τχ.: τεύχος
υπ.: υποσημείωση
φύλ.: φύλλο/ φύλλου

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Α´

Ως τέχνη στην Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση χαρακτηρίζεται η άκτιστη ενέργεια του Θεού που ευθύνεται για τη δημιουργία του ανθρώπου και του κόσμου, αλλά και τη συνεχή συγκρότηση και διατήρησή τους. Στον αντίποδα της τέχνης και της καλλιτεχνίας βρίσκεται η κακοτεχνία, με την οποία οι πατέρες της Εκκλησίας περιγράφουν την ενέργεια του διαβόλου, που σπάξει την ενότητα των μελών της εκκλησιαστικής κοινότητας μεταξύ τους αλλά και με τον Θεό. Γεγονός που δίνει άλλες διαστάσεις στην εκ μέρους της Εκκλησίας και της θεολογίας κατανόηση του οντολογικού πυρήνα της τέχνης αλλά και των καλλιτεχνών. Θα έλεγα, πως πρόκειται για μια κειμενική αποκατάσταση της παραμορφωμένης και στρεβλής εικόνας που εδώ και χρόνια έχει διαμορφωθεί και η οποία θέλει την Εκκλησία μαλωμένη με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Μια αποκατάσταση που υπενθυμίζει απλά και δυναμικά πως η τέχνη και η καλλιτεχνία υπήρξαν και οφείλουν να αποτελούν και σήμερα τα συστατικά υλικά της ενότητας του εκκλησιαστικού σώματος και της συνεχούς συγκρότησής του. Ενός σώματος που βρίσκεται σε ευθύ και δημιουργικό διάλογο με όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπινου πολιτισμού τα οποία επιτρέπουν την έξοδο του ανθρώπου από τον κλειστό του εαυτό και τη συνάντηση με τον πληθυντικό αριθμό ενός τρόπου που καλεί από τα έσχατα. Ποιος μπορεί για παράδειγμα να ξεχάσει την ποιητικότητα των βιβλικών και λειτουργικών κειμένων της ζωντανής εκκλησιαστι-

κής παράδοσης και ποιος μπορεί να ξεχάσει την ποιητική ενός Ρωμανού Μελωδού, ενός Ανδρέα Κρήτης, αλλά και ενός Συμεών του Νέου Θεολόγου και ενός Γρηγορίου του Θεολόγου, που ενέπνευσαν τόσους και τόσους νεότερους ποιητές που καταπιάστηκαν είτε με τη μετάφρασή τους είτε με την επέκταση των ποιητικών τους έργων. Ποιος ακόμα μπορεί να ξεχάσει τα αμέτρητα και πολυποίκιλα μνημεία του πολιτισμού με τα οποία η Ορθοδοξία είναι ζυμωμένη.

«Πρέπει να ξεπεράσει κανείς τον τυφλό φανατισμό», σημειώνει ο Γιάννης Τσαρούχης «και να συλλάβει τα άφθαρτα στοιχεία της Ορθοδοξίας. Αλλά το μεγάλο οικοδόμημα δεν αποτελείται μόνο από δόγματα και μοναστικούς κανονισμούς. Το ἔχτισαν ποιητές, μουσικοί, ζωγράφοι, κεντηστάδες, χρυσικοί και καλαϊτζήδες, χτίστες και αρχιτέκτονες. Όλοι αυτοί με τον τρόπο τους εκφράσανε το συνδυασμό του πνεύματος με τη σάρκα, τη θείκη ισορροπία ανάμεσα στα δύο, που αποτελεί την ουσία του ορθόδοξου χριστιανισμού. Όλοι αυτοί ήταν μνημένοι σ' αυτή την ισορροπία»¹.

Ως εκ τούτου η μελέτη του π. Ελισαίου, πέρα από την απόλυτη πρωτοτυπία του θέματος, η οποία στηρίζεται στην παρουσίαση και επεξεργασία αρχαιικού υλικού για την πνευματική πορεία και αναζήτηση του σπουδαίου μαέστρου Δημήτρη Μητρόπουλου, έρχεται να θυμίσει το λησμονημένο αυτονόητο, πως η Εκκλησία δεν είναι μια ιδεολογία και μια ουτοπική πραγματικότητα, αλλά ο ίδιος ο Χριστός που διασχίζει την ιστορία

---

¹ Γιάννης Τσαρούχης, «Αναστάσιμη συνομιλία», ως *στρουθίον μονάζον επί δώματος*, εκδ. Καστανιώτη Αθήνα 1987, σ. 94.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

και επεκτείνοντάς την εις τους αιώνες τη μεταμορφώνει λυτρωτικά.

Θα ήθελα και από αυτή τη θέση να εκφράσω τη χαρά μου για τούτη την εξαιρετική προσπάθεια και να ευχηθώ στον π. Ελισαίο ούριο άνεμο και στα νέα του ταξίδια, που θα αποκαλύψουν τις κορυφώσεις –υπαρξιακές και καλλιτεχνικές– μιας ψυχής που πόθησε τη συνάντησή με τον ακριβό καρπό της ζωής.

Χρυσόστομος Α. Σταμούλης
Καθηγητής της Δογματικής και Συμβολικής Θεολογίας
στο Τμήμα Θεολογίας του Α.Π.Θ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Β´

Το βιβλίο του πατρός Ελισαίου για τον Δημήτρη Μητρόπουλο και τη σχέση του με Ορθόδοξες πνευματικές μορφές είναι μια ξεχωριστή, πολύ πρωτότυπη έρευνα και προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή έχει διπλή σημασία: προσφέρει διεξοδική τεκμηρίωση για μια πρωταρχική διάσταση του προσώπου και της ζωής του μαέστρου, ενώ παράλληλα μάς ξεναγεί ιστορικά σε μια περιοχή της νεότερης ελληνικής Ορθόδοξης παράδοσης, καθώς παρουσιάζει πολλά σημαντικά πρόσωπα, κυρίως ιερείς και μοναχούς, στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Μιλώντας για όλα αυτά τα πρόσωπα ο π. Ελισαίος φωτίζει τον ουσιαστικό, κάποτε καθοριστικό ρόλο τους στη ζωή του Μητρόπουλου, στην παιδική και νεανική του ηλικία. Είναι ασυνήθιστο το πόσο μεγάλος ήταν ο αριθμός των κληρικών και μοναχών στην οικογένειά του, καθώς και στο φιλικό περιβάλλον της οικογένειας. Ιερείς ήταν ο παππούς του Δημήτριος Μητρόπουλος, ο αδελφός του παππού του, Αρχιεπίσκοπος Πατρών και Ηλείας Ιερόθεος, ο εξάδελφος του πατέρα του, Αρχιμανδρίτης Ευσέβιος Ματθόπουλος (ιδρυτής της Αδελφότητας Ζωή), οι δύο κληρικοί αδελφοί του πατέρα του, ο Ιερόθεος (Χρήστος) και ο Νείλος (Νικόλαος). Και οι δύο γονείς του, Ιωάννης και Αγγελική, είχαν μεγάλη ευσέβεια, ενώ ο πατέρας του ήταν ο εκπρόσωπος της Μονής της Σιμωνόπετρας του Αγίου Όρους για το μετόχι της στην Αθήνα, τον ναό της Αναλήψεως. Με την οικογένεια σχετίζονται στενά ο Όσιος Γέροντας Ιερώνυμος Σιμωνοπετρίτης, Ηγούμενος της Μονής,

κατά διαστήματα υπεύθυνος στο μετόχι της Αθήνας, καθώς και άλλοι σημαντικοί κληρικοί, όπως οι Αρχιμανδρίτες Ιωαννίκιος, Ηγούμενος της Σιμωνόπετρας και Φιλότηος Ζερβάκος, Ηγούμενος της Μονής Λογγοβάρδας της Πάρου (όπου μόνασε ο θείος του μαέστρου Ιερόθεος). Η οικογένεια του Μητρόπουλου συνδεόταν ακόμη με ένα κύκλο σημαντικών κληρικών στον ναό της Αναλήψεως, όπως και με τον πολύ γνωστό ιστορικά κύκλο στον μικρό ναό του Αγίου Ελισαίου, όπου γίνονταν οι περίφημες αγρυπνίες, με εφημέριο τον Άγιο σήμερα, παπα-Νικόλαο Πλανά και ψάλτες τους δύο εξάδελφους Αλέξανδρους, τον Παπαδιαμάντη και τον Μωραϊτίδη. Πολύ αργότερα στην Αμερική ο διάσημος πια μαέστρος, επικεφαλής μεγάλων ορχηστρών, είχε σχέσεις με τρεις Αρχιεπισκόπους Αμερικής, τον Αθηναγόρα, τον Μιχαήλ και τον Ιάκωβο, καθώς και φιλία με τον προϊστάμενο του ελληνορθόδοξου Καθεδρικού ναού της Ν. Υόρκης, Πρωτοπρεσβύτερο Βασίλειο Ευθυμίου.

Στη διήγησή του ο π. Ελισαίος παρουσιάζει μεθοδικά τα πολυάριθμα πρόσωπα – ιερείς, μοναχούς, επίσης και ορισμένα άλλα σχετικά πρόσωπα λαϊκών (όπως ο Κωστής Μπαστιάς). Παρουσιάζει τη δράση τους, εκκλησιαστική και κοινωνική, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις, με συνοπτικές βιογραφικές αναφορές και με πολλά τεκμήρια, όπως μαρτυρίες και επιστολές. Παρακολουθούμε με συναρπαστική τεκμηρίωση τη γνωριμία και τη σχέση του Μητρόπουλου μαζί τους, ιδιαίτερα στην παιδική και εφηβική του ηλικία, τη σημασία που είχαν για τη ζωή του, για την έντονη σχέση του με τη θρησκεία και την εκκλησία, ακόμη κάποτε και για την ανάπτυξη της χαρισματικής μουσικής του